

2. Саблук П.Т. Основні напрямки розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні // Економіка АПК. — 2004. — № 12. — С. 3—15.

3. Соловійов І. О. Маркетинг як чинник ефективності наукового забезпечення підприємств АПК / Соловійов І.О. // Економіка АПК. — 2002. — № 3. — С. 94—100.

4. Соловійов І.О. Організаційно-економічні аспекти вирощування та реалізації баштанних культур / Соловійов І.О., Шабля О.С. // Економіка АПК. — 2002. — № 9. — С. 39—43.

5. Супіханов Б.К. Про підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва в сучасних умовах // Економіка АПК. — 2008. — № 5. — С. 3—8.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2011 р.

УДК 631.338.11

О. В. Воронянська, канд. екон. наук, доцент,
Таврійський державний агртеhnологічний
університет

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ У ЗЕРНОВІЙ ГАЛУЗІ

У статті досліджено стан забезпеченості і економічної ефективності використання оборотних засобів та матеріально-технічних ресурсів у галузі виробництва зерна. Досліджено рівень витрат праці та грошових коштів на виробництво зерна.

Ключові слова: виробництво зерна, затрати праці, економічна ефективність виробництва зерна, економічна ефективність використання матеріально-технічних ресурсів.

В статье исследуется состояние обеспеченности и экономической эффективности использования оборотных средств и материально-технических ресурсов в отрасли производства зерна. Проведено исследование затрат труда и денежных средств на производство зерна.

Ключевые слова: производство зерна, затраты труда, экономическая эффективность производства зерна, экономическая эффективность использования материально-технических ресурсов.

This article examines the state of security and cost-effective use of working capital and material resources in the field of grain production. A study of labor and money for grain production.

Keywords: grain production, labor costs, economic efficiency of grain production, the economic efficiency of logistical resources.

Виробництво якісного зерна в Україні стримується критичною нестачею технічних засобів, що відповідають сучасним вимогам і

новітнім технологіям. Технічний стан більшої частини наявної техніки не дозволяє якісно і найсприятливіші агротехнологічні строки провести всі польові роботи. А відсутність в більшості регіонів організацій щодо ремонту і технічного обслуговування машинно-тракторного парку уповільнює темпи і якість відновлення технічних засобів виробництва.

Вирішенню проблем, пов'язаних з матеріально-технічною базою зернопродуктового підкомплексу приділяли увагу відомі українські вчені Я.К. Білоусько, В.І. Бойко, Г.М. Підлесецький, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, Л.М. Худолій, І.І. Червен та ін. Проте проблеми відновлення машинно-тракторного парку та збільшення темпів надходження в аграрні підприємства матеріально-технічних ресурсів, що відповідають сучасним вимогам і рівню виробництва залишається не до кінця вирішеною.

Керівництво нашої держави поставило перед працівниками сільського господарства відповідальне завдання — стабільно отримувати щорічно по 80 млн т зерна. Це в півтора разу більше ніж у кращі за природно-кліматичними умовами роки. Між тим, завдання виявляється досяжним, але при виконанні певної кількості умов. По-перше, впровадження в абсолютній більшості аграрних підприємств нових сучасних технологій виробництва сільськогосподарської продукції. По-друге, забезпечення технологічного процесу необхідною кількістю і відповідної якості оборотними засобами. По-третє, нарешті забезпечити аграрний сектор економіки сучасною високопродуктивною технікою.

Треба знову звернути увагу на те, що, незважаючи на всі Постанови Уряду України, забезпеченість сільськогосподарських підприємств технічними засобами виробництва є вкрай недостатньою та до того ж їх кількість постійно скорочується, про що свідчать дані табл. 1, наведені по Запорізькій області в цілому.

Парк тракторів з 2000 року скоротився на 37,23 %, зернозбиральних комбайнів — на 20,95 %, кукурудзозбиральних комбайнів — на 59,04%. Порівняно з 2005 роком ситуація із забезпеченням аграрного виробництва потужною технікою дещо краща: тракторів поменшало на 13,63 %, зернозбиральних комбайнів — на 5,36 %, кукурудзозбиральних комбайнів — на 35,27 %. Окремого дослідження потребує вік і технічний стан наявної техніки.

Але незважаючи на дефіцит технічних засобів виробництва в 2009 році в порівнянні з 2000 роком масштаби вирощування та обсяги зерна в аграрних підприємствах Запорізької області зросли (табл. 2).

Таблиця 1

**КІЛЬКІСТЬ ТА ДИНАМІКА ТРАКТОРІВ, ЗЕРНОЗБИРАЛЬНИХ
ТА КУКУРУДЗОЗБИРАЛЬНИХ КОМБАЙНІВ У СІЛЬСЬКОМУ
ГОСПОДАРСТВІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ, шт.**

Роки	Трактори	Зернозбиральні комбайни	Кукурудзозбиральні комбайни
2000	13671	2477	354
2005	9923	2069	224
2006	9528	2016	203
2007	9097	1992	179
2008	8952	2033	156
2009	8567	1958	145
2009 р. у % до 2000 р.	62,67	79,05	40,96
2009 р. у % до 2005 р.	86,33	94,64	64,73

Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики Запорізької області, 2010 р.

Таблиця 2

**ОБСЯГИ ТА ДИНАМІКА ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА
У ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ, 2000—2009 рр.**

Показники	Роки						Відхилення 2009 р. до 2000 р.
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	
Площа, з якої зібрано урожай, тис. га							
Усі категорії господарств	743,2	768,0	764,5	787,7	856,1	869,1	125,9
Валовий збір, тис. т							
Усі категорії господарств	1150,1	1806,4	1762,0	1241,4	2780,1	2130,7	185,3
Урожайність, ц з 1 га зібраної площі							
Усі категорії господарств	15,5	23,5	23,1	15,8	32,5	24,5	158,1

Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Запорізької області, 2010 р.

Площі посіву зернових культур за дев'ять років збільшили на 2,9 %. Найбільша площа, зайнята цими посівами була у 2008 році і склала 1636,7 тис. га, що більше ніж у 2000 році на 9,5 % і біль-

ше ніж у 2009 році на 2,4 %. На 25,9 % збільшились площі, з яких зібрано врожай. Проте залишається значною площа, яка зайнята паром або не оброблялась. Вона складає 729 га.

У 2009 році порівняно з 2000 роком збільшився валовий збір зерна: на 980,6 т або 85,3 %. Проте найвищий валовий збір одержано у 2008 році, який був більше ніж у 2000 році на 141,7 % і більше ніж у 2009 році на 30,5 %. Такий результат забезпечив найвищий рівень урожайності, що в середньому по області склав 32,5 ц/га. Це більше ніж у 2000 році на 109,8 % і більше ніж у 2009 році на 32,7 %. Результати урожайності зернових культур 2009 року кращі за результати 2000 року на 58,1 %.

Протягом усього досліджуваного періоду більш вагомі результати виробничої діяльності досягались збільшенням вкладення матеріально-технічних ресурсів у виробництво зерна. Проте, ці вкладення суттєво відрізняються по районах Запорізької області.

Затрати матеріальних ресурсів на вирощування зернових культур у цілому по Запорізькій області склали 249 269,6 тис. грн. У розрахунку на 1 ц зерна це склало 40,23 грн. Найвитратніше виробництво виявилось у Василівському, Токмацькому, Чернігівському і Запорізькому районах, де витрати склали в розрахунку на 1 ц відповідно 57,50 грн, 55,15, 52,69 і 50,68 грн. Найнижчі витрати склалися в 2009 році в Бердянському, Якимівському і Михайлівському районах, де витрати склали в розрахунку на 1 ц відповідно 31,18 грн, 31,78 і 32,38 грн, тобто десь на 45,8 % нижче ніж у вище названих районах.

На вирощування пшениці затрати матеріальних ресурсів у цілому по Запорізькій області склали 167 366,9 тис. грн, що в розрахунку на 1 ц складає 38,87 грн. Самі високі витрати виявились у Чернігівському і Василівському районах, у яких собівартість 1 ц зерна пшениці склала відповідно 53,53 грн і 52,09 грн. Низькими склалися витрати на виробництво зерна пшениці в Оріхівському і Бердянському районах, де собівартість 1 ц зерна пшениці склала відповідно 27,62 грн і 29,50 грн, тобто на 48,4 % нижче ніж у вище названих районах.

Витрати праці на 1 ц зерна склали в цілому по Запорізькій області 1,4 люд.год. на 1 ц. Між тим у Чернігівському районі вони склали 3,5 люд.год. на 1 ц, а в Новомиkolaївському і Якимівському відповідно 2,1 і 1,8 люд.год. на 1 ц. Заощадили людську працю в Приазовському, Приазовському районах та м. Бердянську, в яких витрати праці на 1 ц зерна склали відповідно 0,7 і по 0,9 люд.год.

Вирощування зерна пшениці обійшлося також у 1,4 люд.год. на 1 ц. Проте в Чернігівському районі витрати праці виявились 3,6 люд.год. на 1 ц, а в Новомиkolaївському 2,2 люд.год. на 1 ц. Низькими в 2009 році були витрати праці на вирощування зерна пшениці в Приазовському, Михайлівському, м. Бердянську, Гуляйпільському і Мелітопольському районах відповідно 0,6; 0,8; 0,8; 0,8 і 0,9 люд.год. на 1 ц.

Звертаємо увагу на те, що виробництво зерна є найважливішим напрямком стабілізації економіки не тільки аграрної сфери, а й усієї економіки України, бо зерно є не тільки важливим стратегічним ресурсом, що забезпечує продовольчу безпеку держави, її економічну і політичну незалежність. Зерно, як нам відомо з історії нашої країни, є основою індустріалізації, технічного переозброєння, джерелом забезпечення фінансами всіх стратегічних напрямків розвитку. Місце зернової галузі в структурі продукції сільського господарства демонструють дані табл. 3, проте, не дивлячись на зростання основних параметрів виробництва, належної уваги цій галузі ще не приділено. В першу чергу це стосується забезпеченості технікою і приміщеннями доробки і зберігання зерна.

Дані табл. 4 свідчать про важливість зернової галузі в економічній діяльності господарств Запорізької області. Так, якщо площі під посівами сільськогосподарських культур за чотири роки скоротилися на 5,4 %, то площі під посівами зернових культур збільшилися на 0,12 % і коливаються в межах 56—62 % від загальної посівної площі. Витрати в аграрному секторі економіки за цей період зменшилися на 25,6 %, а на виробництво зерна збільшилися на 12,6 % і складають у загальних витратах на виробництво продукції від 37 % до 56 %. Обсяги валової продукції сільського господарства в грошовій оцінці збільшилися на 15,7 %, обсяги валової продукції зернової галузі — на 60,0 %. Проте, частка зерна у валовій продукції сільського господарства складає всього від 26 % до 41 %.

Поступове підвищення ціни на сільськогосподарську продукцію призвело до збільшення виручки від реалізації продукції за досліджуваний період на 11,4 %, а виручки від реалізації зерна — на 24,5 %. Питома вага виручки від реалізації зерна в загальному обсязі виручки коливалась у межах 47—58 %.

Аграрні підприємства Запорізької області за період 2006—2009 роки працювали прибутково. Збільшення прибутку склало в цілому по всіх видах продукції 3,6 разу, в тому числі по зерновиробництву — 2,7 разу. Частка прибутку від виробництва зерна в загальному обсязі прибутку зазнала значних коливань і становила 9,1—46,5 %.

Таблиця 3

**ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ
ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА В СІЛЬСЬКОМУ
ГОСПОДАРСТВІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Показники	Сільське господарство, усього				Зерновиробництво				Питома вага зерновиробництва у сільському господарстві області, %			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Посівна площа, тис. га	1411	1364	1359	1335	712,7	849,1	840,8	743,6	56	62	61	56
Виробничі витрати, млн грн	624,1	628,3	561,6	464,2	229,6	298,8	231,6	258,6	37	47	41	56
Вартість валової продукції в співставних цінах 2005 року, млн грн	1961	2285	2071,6	2270	504,9	932,4	658,4	807,6	26	41	32	36
Виручка від реалізації продукції, млн грн	460,3	509,4	397,4	513,2	218,4	297,1	204,2	271,9	47	58	51	53
Прибуток (+), збиток (-), тис. грн	157 509	251 382	337 232	574 302	19 213	23 648	156 874	52 522	12,2	9,4	46,5	9,1

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Запорізькій області, 2010 р.

Проте, за всіх об'єктивних і суб'єктивних причин економічна ефективність зернової галузі значно знизилась, про що свідчать дані табл. 4.

Як було сказано вище і як підтверджують дані табл. 5, площа зернових культур у порівнянні з 1990 роком зменшилась на 8 %, а в порівнянні з 2000 роком збільшилась на 4 %. Урожайність зернових культур навпаки в порівнянні з 1990 роком зменшилась на 31 %, а в порівнянні з 2000 роком збільшилась на 53 %. Відповідно і валовий збір зерна (у вазі після доробки) менше на 31 % порівняно з 1990 роком і більше на 66 % порівняно з 2000 роком.

Таблиця 4

**ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Показники	Роки							2009 р. у % до	
	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	1990	2000
Посівна площа, тис. га	811,3	714,1	712,7	849,1	840,8	584,7	743,6	92	104
Урожайність, ц/га	35,0	15,7	17,2	26,5	21,8	8,9	26,3	75	153
Валовий збір зерна (у вазі після доробки), тис. т	2792,4	974,0	1166	2180,2	1537,3	404,6	1935,8	69	166
Собівартість 1 ц реалізованого зерна, грн ¹⁾	8,6	11,7	31,4	27,7	30,4	58,8	40,2	*	128
Виручка, грн. за 1 ц ¹⁾	29,6	15,7	41,5	34,6	31,1	62,8	43,9	*	106
Прибуток, грн за 1 ц ¹⁾	21,0	14,0	10,1	6,9	0,7	4,0	3,7	*	37
Рівень рентабельності, %	41,4	34,0	32,2	24,6	2,3	6,8	9,2	-32,2 в.п.	-24,8 в.п.

¹⁾ Показники у 1990 р. — у рублях.

Джерело: розраховано за даними Головного управління агропромислового розвитку Запорізької облдержадміністрації, 1990—2010 рр.

Значне зростання собівартості реалізованої продукції (на 28 %) і незначне збільшення виручки від реалізації продукції (всього на 6 %) призвело до зменшення прибутку в порівнянні з 2000 роком на 63 %, а це, в свою чергу спричинило зниження рі-

вня рентабельності і порівнянні з 1990 і 2000 роками відповідно на 32,2 % і 24,8 %.

Разом з тим, значно зросла інтенсивність використання технічних засобів виробництва, що само по собі є позитивним фактором, тому що зменшує собівартість зерна через зменшення експлуатаційних витрат. Тому відповідно зросли показники економічної ефективності використання потужних агрегатів, що доведено на прикладі використання тракторів і зернових комбайнів, як найбільш активно задіяної в аграрному виробництві техніки (табл. 5).

Дані табл. 5 свідчать про збільшення навантаження на 1 трактор у 2009 році порівняно з 1990 роком майже в 2,5 разу, а порівняно з 2000 роком більше як у 2 рази. Також значно зросло навантаження на кожен зерновий комбайн — відповідно майже в 2,3 разу і в 1,4 разу. Віддача від потужних агрегатів також відповідно підвищилась. Вихід валової продукції рослинництва в грошових одиницях на один трактор збільшилась майже в 2,4 разу порівняно з 1990 роком і в 2,6 разу порівняно з 2000 роком, вихід валового виробництва зерна в натуральному вимірі в розрахунку на один зернозбиральний комбайн порівняно з 1990 роком збільшився на 70,2 %, а порівняно з 2000 роком у 2,4 разу.

Таблиця 5

**ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ВИРОБНИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ В 1990—2009 рр.**

Показники	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2009 р. у % до	
							1990	2000
Припадає посівних площ на 1 трактор, га	75,2	82,7	92,8	151,0	182,8	186,5	248,1	201,1
Припадає площі зернових культур на 1 зерновий комбайн, га	167,7	191,4	277,5	344,5	287,6	379,8	226,5	136,8
Вихід валової продукції рослинництва на 1 трактор, тис. грн	111,0	97,7	102,1	234,0	313,6	265,6	239,3	260,2
Вихід валового збору зерна на 1 зерновий комбайн, тис. т	639,5	404,4	447,0	873,1	1367,5	1088,2	170,2	243,5

Джерело: розраховано за даними Головного управління агропромислового розвитку Запорізької облдержадміністрації, 1990—2010 рр.

Таким чином, завдання, поставлені перед зерновою галуззю важкі, але виконувані при належному ресурсному забезпеченні. Це вимагає від держави відродити промислові галузі, що повинні забезпечувати аграрне виробництво доступною по ціні, якісною, високопродуктивною технікою, здатною працювати за новими технологіями, які все більше поширюються в сучасному сільському господарстві, оборотними засобами виробництва, такими як комплексні мінеральні добрива, засоби захисту рослин і, що вкрай важливо, якісним насінням. А для цього всебічно підтримати наукові дослідні установи з селекції та виробництва елітного насіння зернових культур, районованих по зонах виробництва.

Література

1. Статистичні довідники Головного управління агропромислового розвитку Запорізької облдержадміністрації, 1990—2010 рр.
2. Статистичні довідники Головного управління статистики у Запорізькій області, 2010 р.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2011 р.

УДК 631.15.008.4

С. М. Григор'єв, канд. екон. наук, докторант,
Миколаївський державний аграрний університет

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ

У статті наведено класифікацію інформаційних систем, які можуть бути використані для забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських дорадчих служб та представлено етапи та вимоги до формування управлінської інформаційної системи для сільськогосподарського дорадництва в Україні.

Ключові слова: інформація, інформаційна система, сільськогосподарська дорадча служба, сільськогосподарське дорадництво

В статье приведена классификация информационных систем, которые могут быть использованы для обеспечения эффективного функционирования сельскохозяйственных информационно-консультационных служб и представлены этапы и требования к формированию управленческой информационной системы для сельскохозяйственного дорадництва в Украине.

Ключевые слова: информация, информационная система, сельскохозяйственная информационно-консультационная служба, сельскохозяйственное информационно-консультационное обеспечение.

The article shows the classification of information systems that can be used to ensure the effective functioning of agricultural advisory services and presents the